

N. Hosszú Gyula

Esne!

Szörheim ével azelőtt született
híres emberekre emlékezni

ai

KERESZTEZŐDÉSEK

Százhusz éves vagyok. Annyi, mint a legidősebb ember volna, akit testi mivoltában is ismertem, és élményeit, gondolatait a magaméként élem át. Azokat is, amelyekről sem nekem, sem másnak nem mesélt.

Veress Etelka nagyanyám. S aki valamivel később született: Áprily Lajos. Ők ketten: Nagyenyed. A Magyar utca, a Kollégium, a szőlők a Hosszúban. Távolabb: Kassák Lajos. Egy kiállításon biztosan láttam (legalább egyszer) csúcsos, széles karimájú kalapjában. Figyelmesen sétált körbe a képek előtt. Figyelve, olykor kicsit előrelépve, de nem túl lassan. Aztán elolvastam remek önéletrajzi regényét, útjáról Párizsba, gyalog, alkalmi szövetségben a többi úton levő mesterlegénnyel, munkással. És láttam a sötét tekintetű, fahéjszín arcú fiatalembert, aki komorságára cáfoló humorral írta meg ezt az életformát, úgy, hogy ma is bennem él. Ott baktatok az országúton a szürkületben, valahol két német város között, 1910 táján, s azt vizslatom, hol van kazal, amelyikben megaludhatnak.

Minderről egy verőfényes vasárnap reggel merengek. Kavarnognak bennem a képek és gondolatok, mintha egy hatalmas tér középpontjában állnék, egy kereszteződésben, ahol mindenki áthalad egyszer vagy többször, s én nem tudom, mit is ragadjak meg, kit is, mi kerül majd a papírra, megmervítve, a pillanat szolgálatára. Mintha egy hatalmas akváriumot bámulnék, de úgy, hogy én is benne vagyok. Veress Etelka, Áprily, Kassák, a nagyenyedi szőlők, ingyenkonyha egy német város menhelyén.

Amikor ez a – megírandó – kis esszé megjelenik, választás ideje lesz. Mindenki csak a választásról beszél majd. Az emlékekről, az időről, az üres papírról szólni érdemes-e ilyen időben? Kit érdekel majd? Aki beleolvas, esetleg arrébb löki, becsukja a lapot – hol él ez az ember? De talán lesz olyan is, aki velem marad – mintha magas házak közé rejtett, dús, kusza kertre bukkanna a nagyvárosban, s megőrül. Ez valami más. Itt talán lehet egy kicsit pihenni. S talán olyan ember lesz, aki ezt meg is engedi magának. Olvasó. Merengő.

Százhusz éves vagyok. Annyi, mint Kodály Zoltán volna ma, akinek jegyzeteit, leveleit olvasom. Megelevenedik bennem minden: benne élek az ő pillanataiban. Kodály, a napimádó, az első modern magyar, aki a test tisztelését és szeretetét visszahozza közénk a magasra gombolt Ferenc József-kor alkonyán, adriai nyaralásra hívja Bartók Bélát Genfből: „Ha csak rágondolok a tengerre, alig bírok nyugton maradni a széken! De nagyszerű lesz ott! Föltétlenül megtanulsz úszni 1 óra alatt – saját külön módszer – reggel korán pedig kivezünk etc. etc... És ha valahogy mégis meglehetne hogy Emma odajönne”. Bartók végül is marad Svájcban, s majd szeptemberben, a délfrancia Les Saintes Maries partjánál éli át azt, amire Kodály invitálta őt: „7 óráig sétáltam és nem találkoztam egyetlen emberrel se. Itt fürödtem először tengerben, itt sétáltam először – mezítláb, és itt láttam először – délibábot!” ...A hullámverés örök zajában furcsa önkívületbe jutunk. A dolgok elszakadnak az időtől, a sorrendtől, s óriási térben kavarnak, mint múlt, jövő, ismétlődés az idő változó színei között. A kérdés csak az, mi kerül egymás mellé ebből a végtelen színházból, milyen viszonyban. Ebből lesz az idő. Az idők. Így élhette át Bartók s Kodály azon a nyáron, 1908-ban a jövőt s a múltat. Még előttük volt mindaz, amivé lettek, amiről mi tudunk.

Fontosabbak az „emlékek” az időnél. Ezek a képek, élmények, gondolatok, elszakítva kezdettől és végtől. Így le-

hetnek jelenként az enyéme. S ha nincsen tengermoraj, elég egy madárcsiviteléses márciusi reggel Budapesten. Elég lehet egy üres lap egy kis szobában, s egy ablak, amin át a látványon túlra bámulhatunk.

Így élhette át Illyés olyan hátborzongatóan Petőfi lényét. Illyés, aki száz éve született – kimondani is értelmetlen. Mert úgy él, mint neki élt az a Petőfi Sándor, akiről neki az öreg Madarász, a 48-as politikus mesélt egy méhesben Cecén, akkoriban, amikor Kassák gyalog Párizsra indult. Petőfi alig nyolcvan évvel született korábban Illyésnél. Ismerhették volna egymást – egy öreg forradalmár s egy messze-látó gyerek –, ha az idő másképpen rendezte a dolgokat. Ismerhették volna egymást – talán. De ez szinte mindegy. Illyés látta Petőfit, s volt, hogy élte is.

Az emlékek eleven dolgok, amelyek itt keringenek körülöttünk, s ilyen fél-éber reggeleken mind látjuk őket, együtt. Ez maga a lét – illetve az, amit át tudunk élni belőle.

Százhusz éve lesz idén, hogy világra jött Kodály Zoltán. Száz éve, hogy Illyés Gyula.

Évfordulók – a múlt? Mint egy vasúti menetrend. A napok végtelen sorban ismétlődnek, új kombinációkban...

A gyerek Illyés a család ozorai fogadójának vastag falai között mereng. Odakint tomboló nyár, idebenn hűvöség. De ő egy estét lát, úgy mondják, hetven évvel azelőtt: Petőfi, a vándorszínész szól a színpadról a fogadó hosszú termében, s ő ott ül az összezsúfolódott ozoraiak között.

Én pedig látom őket. S talán az is, aki engem olvas.

No és a választások, a választások? Felocsúdok: a merengést most – egyelőre – be kell fejezni.

A választások arra jók, a mindenkori választások, hogy létrehozhatják azt a helyzetet, amelyben minderre jut idő. Jut idő a merengésre, az utazásra a képzelet teré-

ben. Nagyanyánk, apánk történeteire. Küszködései folytatására. Az újrateemtésre. Az utazásra odakint. A mi történeteink megteremtésére, a saját törvényeink szerint. Arra, hogy lássuk megszületendő unokáink útját. Lássuk őket, amint reánk gondolnak. „Vissza”.

KODOLÁNYI GYULA